

ORGANIZACIOLOŠKI POGLED NA TEMO
"SOCIALNI PROGRAM PREŽIVETJA"

MARIJA OVSENIK

Povzetek

Po sistemsko-holističnem nazoru so deli in celota sovisni in vedno znova vzpostavljajo dinamično ravnovesje na novi ravni kot reakcijo na spremembe v njih oziroma v okolju. Socialni problemi pomenijo spremembe v nekaterih delih ("bolezen" delov), ki sprožijo spremembe v drugih. Če hočemo obdržati sistem na optimalni ravni delovanja, moramo pristopiti proaktivno. Socialni problemi niso problemi marginalnih skupin, ampak družbe kot celote. "Socialnost" in "podjetniškost" sta sovisna vidika, ne izolirana in nasprotujoča si, ampak vzajemno pogojujoča se v dobrem in slabem.

Summary

According to the systemic-holistic view parts and whole are interdependent, always reaching the dynamic equilibrium on a new level as a reaction to the changes in them. Social problems are regarded as a change ("illness") in some parts, which trigger the reaction in others. To maintain the system on it's optimal level of functioning a proactive approach is necessary. Social problems should not be regarded as problems of marginal groups but as a complex problems of the whole society. "Sociality" and "business-mindedness" are interdependent aspects, not isolated and opposed but mutually dependent in good and bad.

Organizacijski oziroma boljše organizaciološki pogled/pristop k delovni temi "Socialni program preživetja" je slejkoprej mogoče artikulirati principiuelno na dokaj različne načine.

Tu se nam zdi priročen in tudi poučen zato tudi uporaben predvsem holistični pristop. Vidimo ga v naslednjem:

1. Z vidika holistične misli je dopustno in poučno primerjati družbo z živim (biološkim) organizmom. Oboje namreč tvori neko celoto, čeprav se seveda le-ta oblikuje na eni strani na ravni živega bitja, na drugi strani pa na ravni družbene skupnosti. Sestav obeh je analogen: živo bitje sestavljajo njegovi organi, družbeno skupnost ali tudi "združbo" pa tvorijo njeni člani. V zvezi s tem holistična misel poudarja, da je v živem organizmu vsak njegov del (organ) povezan oziroma v razmerju z vsakim drugim delom (organom) istega organizma, na primer: če je oziroma kadar je ranjen oziroma prizadet katerikoli izmed delov (organov) živega organizma, to na svojstven način občutijo tudi vsi drugi deli (organi) tega živega organizma. Podobno velja tudi za celoto, ki ji pravimo družbena skupnost kot družbeni oziroma socialni kolektiv - oblikovan na katerikoli ravni združevanja/povezovanja oziroma organiziranja. Ta skupnost oziroma kolektiv/združba obstaja namreč prav po tem, da med ljudmi, ki so njeni člani, obstajajo medsebojne povezave/vezi oziroma razmerja, ki zagotavljajo: (a) obstoj te skupnosti kot celote/enote, (b) ohranjanje prav določenih značilnosti te celote oziroma skupnosti in (c) smotrno uresničevanje v tej celoti oziroma skupnosti usklajenih ciljev (gl. F. Lipovec, 1969, 1974 in 1986). Tu se nam zdi primerno opozoriti na to, da so vsi člani določene družbene skupnosti/kolektiva med seboj povezani prav preko vse troje zagotavljaljajočih (medsebojnih) razmerij. Tako kot povezave v živem organizmu morajo očitno biti vsesmerna tudi omenjena razmerja oziroma povezave med vsemi deli skupnosti oziroma njenimi člani. Po tej poti je vsem članom družbene (socialne) skupnosti/kolektiva boljše in lažje tedaj, ko gre "dobro" tudi vsem drugim članom iste skupnosti/kolektiva; analogno temu velja tudi za primere, kadar gre komurkoli izmed članov (ki so hkrati tudi člani) iste celote pač "slabo". To pomeni, da si tako dobrote kot tudi težave delijo med seboj prav vsi člani oziroma člani iste celote, to je določene družbene/socialne skupnosti oziroma kolektiva/združbe, saj se

prav s tem kaže in dokazuje obstojanje te skupnosti/kolektiva. V nasprotnem primeru trditev, da določena (socialna/družbena) skupnost kot celota sploh obstaja, ni nič drugega kot prazno govoričenje, fikcija, prevara in zmota in s tem seveda tudi - laž. Če in kadar pa takšna družbena/socialna celota res obstaja, tedaj se tako dobro kot tudi zlo prenašata od vsakogar na vsakogar znotraj iste družbene/socialne skupnosti/kolektiva.

2. Znamenje, izkaz in dokaz, da določeno število ljudi tvori neko družbeno/socialno skupnost kot celoto, so torej prav medsebojna vsestranska razmerja, to je povezanost in odvisnost med vsemi ljudmi - člani te skupnosti kot celote.

Organizacijska teorija nas uči, da so ta razmerja - in s tem seveda tudi vsako posamezno izmed njih(!) - vsebinsko/problemsko kompleksna, sestavljena torej iz številnih različnih komponent/sestavin. Število komponent "organizacijskega razmerja" je v principu verjetno v vsakem posameznem primeru/povezavi/razmerju lahko nepreštevno in tudi kaj malo razvidno. Vendar jih poskušajo različni organizacijski teoretiki/raziskovalci fenomena "organizacije", "organizaciologi", identificirati tako, da omenijo in naštejejo predvsem tiste, o katerih je najmanj dvoma. Angleški teoretik *L. F. Urwick* na primer, poudarja predvsem naslednje štiri: tehnično, ekonomsko, človeško in socialno-politično, medtem ko naš teoretik dr. Filip Lipovec govori o "strukturah", ki so: tehnična, komunikacijska, motivacijska in druge.

3. Lahko domnevamo, da ima vsaka komponenta "organizacijskega razmerja" svojo lastno naravo in način obstajanja oziroma specifični ritem/dinamiko cikličnega nihanja oziroma valovanja, to je dolžino in višino vzpenjanja in padanja svojega relativnega pomena za celoto (komponent v krožni sestavi). V tem smislu lahko v določenem trenutku/fazi/času/obdobju pomembnosti za celoto/skupnost prednjači ena izmed medsebojno komplementarnih komponent, v drugem trenutku/fazi/času/periodi pa stopi v ospredje katera izmed drugih komponent "organizacijskega razmerja" med člani

skupnosti kot celote. Domnevati je mogoče, da je ta dinamika cikličnih kombinacij med vsemi obstoječimi komponentami različnih "organizacijskih razmerij med člani/členi neke celote, (družbene oziroma socialne skupnosti/združbe/kolektiva) lahko v življenju kaj različna, pestra in spreminjajoča se. Zato je stopnja zapletenosti in prepletenosti "organizacijskih razmerij" med člani/členi neke konkretne celote lahko izjemna, problem težavnosti organiziranja pa toliko večji, oziroma ni nujno vedno enak.

4. Če te postavke oziroma spoznanja apliciramo na našo delovno temo socialni program preživetja v naši družbi oziroma tudi na njo same kot celoto, se pokaže, da imamo opraviti z izjemno zapleteno problematiko, kajti v dani celoti morajo biti vse komponente v njej nastajajočih in spreminjajočih se razmerij med njenimi člani/členi vselej v nekem prav določenem medsebojnem dinamičnem ravnovesju. Kadar so ta dinamična ravnovesja porušena v živem (na primer, človekovem) telesu/organizmu, tedaj govorimo - ne več o njegovem zdravju - temveč o njegovi (takšni ali drugačni) bolezni. Analogno temu je lahko ali zdrava ali bolna tudi družbena skupnost/združba/kolektiv. Tedaj, ko v družbeni skupnosti prihaja do takšnih dinamičnih neravnovesij, ko določen del njenih članov "zboli" na področju katere izmed v danem času posebej pomembnih komponent medsebojnih "organizacijskih razmerij", to je, ko je del onespособljen "normalnega" delovanja in/ali življenja v okviru te družbene/socialne celote/skupnosti, pravimo, da gre za "socialni", to je tudi družbeni problem: družba/societas je namreč v nekem svojem delu onespособljena oziroma bolna.

5. Če zdaj pogledamo na družbeno/socialno realnost, vidimo, da je pravzaprav družba kot celota praviloma vselej v določeni meri ne le "zdrava" temveč hkrati delno tudi "bolna", saj je življenje pač takšno, da imamo vselej med seboj v družbeni/socialni skupnosti tudi takšne člane, ki so bodisi trajno ali pa občasno nesposobni sami poskrbeti in si zadovoljiti določene svoje potrebe in/ali družbene/soci-

alne "pravice". Po zakonu verjetnosti (Gaussova krivulja!) je takšnih članov družbene skupnosti kot celote vedno določen del/odstotek. Smatra se za normalno, človeško in socialno, da za zadovoljevanje potreb tega dela družbene skupnosti, poskrbi preostali "zdravi" del iste skupnosti. To v današnjem času običajno pojmuje pod oznako "sociala".

6. Danes je videti, da nam - spričo sedanjega uveljavljanja načela prednosti gospodarske in delovalne konkurenčnosti, izpostavljene z uveljavljanjem/restavriranjem podjetniškosti grozi, da utegne (tehnološko-proizvodno in s tem tudi ekonomsko) že v bližnji prihodnosti "zboleti" sorazmerno večji del članov družbe kot celote, kot pa smo bili vajeni doslej.

Mogoče je torej pričakovati, da se bo pojav "sociale" sorazmerno močneje izrazil; pojav "sociale" se utegne razrasti v morda tudi družbeno/socialno le težko obvladljiv "socialni" problem. Celoten zapleten kompleks dinamičnih neravnovesij na področju "organizacijskih" razmerij oziroma povezav med ljudmi - člani naše (družbene) skupnosti utegne namreč zapasti celo v tolikšno stopnjo neravnovesij, da celota ne bo več sposobna - preko teh ("organizacijskih") razmerij oziroma povezav - zagotavljati tistega, kar je bistveno.

Po dr. F. Lipovcu so to (a) (dolgoročni) obstoj naše družbe kot celote, (b) ohranjanje in razvijanje njenih družbeno-ekonomskih in drugih (moralno-kulturnih) značilnosti ter (c) gospodarnega uresničevanja v tej skupnosti/celoti opredeljenih ciljev.

Družba, ki si s svojimi razmerji med ljudmi/člani niti kratkoročno niti dolgoročno ne zmore zagotavljati ravnovesja, je objektivno obsojena na propad, na izgubo ustvarjalno/inovativno sposobnih članov in na izginotje ali vsaj izgubo svoje lastne identitete.

7. "Socialni" problem in s tem vprašanje in program preživetja zato ni predvsem v tem, da se povečuje število oziroma delež tistih članov, ki niso več sposobni sami sebi

zadovoljevati "potreb" in "pravic". Organizaciološko gledano je problem predvsem v nezadovoljivem načinu inovativno-ustvarjalnega spreminjanja/razvijanja in prilaganjanja celotnega kompleksa vsesmernih mnogokomponentnih razmerij med ljudmi. S tem se nam takoimenovani "socialni program preživetja" kaže bolj kot kompleksno "organizacijski" in tudi "organizaciološki" in ne le kot proizvodno-tehnološki ali ekonomsko-finančni problem.

8. In kdo ter na kakšen način lahko tako opredeljen rešuje in obvladuje?

Nekateri eminentni teoretiki organizacije - na primer dr. Mijo Novak - trdijo, da je "organizacija/organiziranje" zavestna človekova dejavnost "iz množstva ustvarjati celote". To pomeni, da je "organizacijski problem" kakorkoli in kolikorkoli že zapleten "v rokah človeka in torej članov dane družbe kot celote". Človek pa je umsko/mentalno sposoben inovativnega in ustvarjalnega mišljenja in obnašanja. Umsko "zdrav" delež članov dane družbene skupnosti pa je vsekakor večji kot pa je delež zgolj tehnično-proizvodno in trenutno ekonomsko-finančno nesposobnih ljudi. V tej luči se pokažejo kot resnični in neizogibni "socialni" problem predvsem tisti člani družbe, ki so prizadeti/nesposobni (od rojstva, bolezni, nesreč dalje) umsko. Le-ti niso sposobni (raz)umeti in dojemati niti svojih lastnih niti družbenih situacij in se zato niso sposobni zavesto prilagajati spreminjajočim se razmeram. Predvsem niso sposobni razumeti in dojemati situacij, v katerih se (občasno ali stalno) nahajajo njihovi "zdravi" člani iste družbene skupnosti, niso sposobni prilagajajočega inovativnega in ustvarjalnega (raz)umevanja situacij, v katerih se nahajajo v posameznih trenutkih njihovi sočlani iste družbene skupnosti. To pa pomeni, da jim niso sposobni razumevajoče "stati ob strani" v trenutkih njihovih in svojih lastnih težav; niso jim sposobni nuditi svoje človeške moralne opore. Slednja pa slej ko prej bistveno vpliva na moralno moč v človeku in na to, koliko sicer v svojem telesu nahajajoče se energije je

posamezni človek v posameznih situacijah zmožen "zbrati skupaj". Socialno okolje, v katerem človek živi, dela, in ustvarja pa je prav tako eden izmed bistvenih spodbud za človekov življenjski in delovni optimizem, vero v svoje lastne ustvarjalne moči ter zaupanje v svojo "socialno/družbeno-skupnostno" okolje, da ga le-to ne bo v kritičnih situacijah bodisi nerazumevajoče ali pa tudi sovražno napadlo, temveč nasprotno, da ga bo podprlo v njegovem človeškem in družbeno/socialnem prizadevanju in doseganju temu ustrezajočih rezultatov.

9. Iz navedenega sledi, da meja med "zdravim" in "bolnim" delom družbe kot tudi meja med "socialno vzdrževanim" na eni strani ter "produktivno delovnim (zaposlenim)" prebivalstvom na drugi strani ni tako jasna in ostra, kot se morda zdi na prvi pogled, če upoštevamo samo to, kdo dobiva in kdo ne dobiva (zgolj denarno gledano) "socialno pomoč". Če upoštevamo dejstvo, da "produktivno ustvarjalno delo" ni zgolj fizični napor, temveč prav tako tudi takoimenovano "umsko delo", pridemo do sklepa, da je v resnici tudi meja med delom in nedelom bolj ali manj nejasna. K temu naj dodamo še domnevo, da so medsebojna organizacijska razmerja med ljudmi - člani posameznih družbenih skupnosti težko opisljiva. Dejanska razmerja med ljudmi in njihovimi skupinami so vsebinsko-komponentno izjemno zapletena in tudi nenehno spreminjajoča se. V človekovi (organski) naravi pa se (vključno z razumom) tudi nenehno poraja sposobnost kompleksnega življenja (na primer pojav homeostaze). Toda za človeka kot umno bitje je prav tako značilno, da teži k temu, da bi vse razumel in prav z močjo svojega uma tudi obvladal.

10. Na tej osnovi je torej mogoče razlikovati dvoje komplementarnih si momentov. Na eni strani se nam kaže "socialna in družbena problematika" v vsebinskem smislu, to je tisto, kar privlači našo oziroma človekovo pozornost kot gradivo, na katerega se umsko in ustvarjalno usmerjamo. Na drugi pa je ustavrjalna moč našega razuma. Najpomembnejša njegova značilnost in sposobnost je v moči sklepanja in s

tem odkrivanja in oblikovanja poti od problema do njegove rešitve. To je torej človekova metodološka zmožnost/sposobnost/ustvarjalnost, ki je praktično neizčrpna. Možna je primerjava med "socialno problematiko" na eni strani ter metodološko zmožnostjo zamišljanja vedno novih variacij tako v vsebinsko-spoznavnem kot tudi v metodološko reševalnem pogledu tako, da nam "socialna problematika" predstavlja vsebino kot predmet pozornosti, medtem ko se nam "metodološka zmožnost" kaže kot metoda/način pristopa k vsebini in reševanju problemov kot dinamičnih neskladij. Vsebina in metoda pa sta si medsebojno skladni in združljivi/homologni, ne pa morda medsebojno nasprotni ali protislovni. V tem smislu pa nam je, dalje, mogoče na komplementaren način razpravljati tudi o medsebojnem odnosu med socialnostjo in značilno inovirajočo podjetništvostjo kot kreativnim in vselej z večjo ali manjšo stopnjo tveganja povezanim umsko-aktivnim, ob samopotrjujočih si zmožnostih življenja, zaveznim elanom.

11. Četudi je marsikaj v človekovem in družbenem/socialnem življenju na prvi pogled videti kot med seboj nezdržljivo, nasprotno in protislovno, je moč domnevati, da sta prav človekov um in volja tisto, od česar je odvisno, ali se bo človek pomiril s svojim okoljem, ali pa se bo vselej nanovo odločil spreminjati svet in red v njem.

12. Zgoraj smo govorili o "bolezenskih" stanjih posameznika in družbene skupnosti. S holističnega vidika gledano, nam je hitro prezentno to, da se v primeru občasne ranjenosti/obolenj celoten organizem (do poslednje celice!) preusmeri v to, da bi odpravil ali vsaj čim bolj lokaliziral svojo prizadetost. Moč nam je reči, da je prav podobna dogajanja in reakcije mogoče opaziti tudi na primeru družbene/socialne skupnosti, ki tvori in se obnaša kot celota.

13. Iz tega izhaja, da tako človeški kot družbeni/socialni "organizem" prenašata bolezenske ali drugačne prizadetosti tako, da v takšnih primerih angažirata vse razpoložljive sile za čimprejšnjo ozdravitev celote. Če pa orga-

nizem (človeški ali socialni) ni zmožen zbrati dovolj energije za ozdravitev, se povečuje nevarnost/možnost/verjetnost, da podleže, umre in izgine iz svojega okolja.

14. Bolezenska stanja (tako v socialnem kot tudi človeškem) organizmu so - življenjsko gledano - lahko le lokalna in občasna, torej časovno omejena.

15. Za sklep lahko rečemo: Pri izdelavi "Socialnega programa preživetja" v naši družbi, je sicer mogoče računati še na velike neizkoriščene "notranje rezerve" vendar pri tem ne gre pretiravati, predvsem pa ne v dolgoročnem smislu. Človek je sicer bitje izredno visoke stopnje prilagodljivosti, vendar je res tudi, da njegove življenjske zmogljivosti nikakor niso neomejene, saj je mogoče "prizadeti" tudi njegovo sposobnost vrstne reprodukcije (primer: stopnja zaposlitve ženske delovne sile je v Sloveniji že desetletja dolgo med prav najvišjimi na svetu; dosegla je celo mero, ko je po vsem videzu že prizadeta rodilna sposobnost; stopnja rodnosti in naraščanja prebivalstva v Sloveniji je že desetletja dolgo v upadanju).

Mara Ovsenik, diplomirana kadrologinja, magistra organizacijskih ved, Višja šola za socialne delavce, Šaranovičeva 5, 61000 Ljubljana